

نقش صندوق توسعه ملی در تحول تولید، مبتنی بر منویات مقام معظم رهبری و

سیاست‌های دولت سیزدهم

دکتر پیمان باباخانلو

دکتر فیصل مرداسی

چکیده:

دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز مستلزم رشد بالاتر از ۱۰ درصد تولید ناخالص داخلی است. علاوه بر این رشد ۸ درصدی تولید ناخالص داخلی از تکالیف برنامه‌های توسعه در ادوار گذشته و همچنین برنامه ششم توسعه اقتصادی کشور است. تحقق چنین رشدهایی جز با توسعه تولید و البته صادرات میسر نمی‌شود. تجربه رشد سالانه ۴۰ درصدی صادرات غیرنفتی در دهه ساله ۱۳۹۴-۱۳۸۴ از ۸ میلیارد دلار تا بیش از ۴۰ میلیارد دلار نشان می‌دهد ایران ظرفیت مستعدی برای یک جهش بالای صادراتی داراست. با این حال فشار اقتصادی استکبار جهانی حرکت به سمت یک الگوی بومی و اسلامی یعنی اقتصاد مقاومتی را الزامی ساخته است. لذا آنچه مهم است، داشتن الگوی تولید صادرات‌گرا با رویکرد اقتصاد مقاومتی است. در این مقاله به بازخوانی نقش صندوق توسعه ملی به عنوان عضو مهمی از بازار مالی و پولی کشور و تاثیر گذار بر تامین نقدینگی پروژه‌های بزرگ و ابر پروژه‌ها به عنوان پیشرانهای توسعه براساس اسناد بالادستی بخصوص منویات مقام معظم رهبری و همچنین الگوهای بین‌المللی توسعه و دیدگاه‌های نخبگان و خبرگان اقتصادی داخلی پرداخته شده است. از جمله تحقیقات مهمی که به این مولفه تحت عنوان رکن یا عامل موثر بر رقابت‌پذیری تولید توجه کرده‌اند می‌توان به مدل رقابت‌مندی الماس پورتر (۱۹۹۰) در ذیل شرایط عوامل (بازار سرمایه)، مدل الماس مضاعف ثانویه چو، مون و کیم (۲۰۰۷)، الگوی شاخص‌های رقابت‌پذیری جهانی مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۰-۲۰۲۱)، و همچنین مطالعات داخلی از جمله مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۸)، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، الگوی جامع رقابت‌مندی (۱۳۹۴) و مطالعات اکتشافی نویسندگان این مقاله (۱۳۹۹-۱۴۰۰) اشاره نمود. پشتوانه مطالعات گسترده بین‌المللی و مطالعات داخلی بر اهمیت مولفه کارایی بازارهای مالی و پولی به منظور توسعه تولیدات رقابت‌پذیر و صادرات‌گرا نشان می‌دهد اگر صندوق توسعه ملی در آستانه مذاکرات نجات‌برجام و احتمال توافقات پیش‌رو و دستیابی به منابع ارزی کشور از این فرصت‌گرانه‌ها برای ایفای نقش موثر خود جهت جبران عقب‌ماندگی‌های چندساله اخیر و تمرکز منابع ارزی و ریالی بر اولویت‌های مزیت‌دار کشور استفاده بهینه نماید، می‌تواند زمینه تحول عمیقی در اهداف تولید و صنعت کشور و تحقق فرمایشات مقام معظم رهبری ایجاد نماید.

واژگان کلیدی: تولید صادرات‌گرا، رقابت‌پذیری، صندوق توسعه ملی

مقدمه:

نخستین صندوق ثروت ملی جهان در سال ۱۹۵۳ در کشور کویت آغاز به کار کرد. شروع کار صندوق ثروت ملی در ایران نیز بعد از تجربه حساب ذخیره ارزی، به ده سال قبل باز می‌گردد.

حدود ۵۵ کشور جهان دارای صندوق ثروت ملی هستند که مجموع سرمایه‌های آنها بالغ بر ۹/۳ تریلیون دلار برآورد می‌شود. صندوق نروژ بیشترین دارایی را داشته و از این نظر، ایران حائز رتبه بیستم است.

معمولاً از اهداف مستقیم و غیرمستقیم صندوق‌های ثروت ملی به عنوان یکی از معیارهای مهم جهت دسته‌بندی و تعریف آنها استفاده می‌شود. صندوق‌های ثروت ملی براساس اهداف شامل دسته‌بندی کننده، تأمین جبران، پس‌انداز، پیش‌گیراننده و استراتژیک می‌باشند. همچنین بر اساس تقسیم‌بندی انجام شده از سوی صندوق بین‌المللی پول، صندوق‌های ثروت ملی مطابق با طبیعتشان به پنج دسته کلی تقسیم شده‌اند که شامل صندوق‌های تثبیت، پس‌انداز، ذخایر، توسعه و مدیریت دارایی دولت‌ها هستند. صندوق‌ها از نظر کارکرد به سه دسته تقسیم می‌شوند: صندوق‌های تثبیتی، پس‌اندازی و توسعه‌ای. صندوق‌های تثبیتی برای کاهش اثرات تغییر در قیمت‌ها و کاهش درآمدها (به ویژه درآمدهای نفتی) ایجاد می‌شوند. هدف اصلی این صندوق‌ها، حمایت از سیاست‌های مالی در زمان کاهش درآمدها و یا ایجاد شفافیت بیشتر در چگونگی خرج کردن درآمدهای نفتی است. هدف از تاسیس صندوق‌های بین‌نسلی یا پس‌اندازی آن است که درآمد حاصل از منابع نفت و گاز به عنوان ثروتی پایان‌ناپذیر که در اختیار نسل امروز است، تبدیل به ثروتی ماندگار برای نسل‌های آینده شود. صندوق‌های توسعه‌ای یکی از جدیدترین انواع صندوق ثروت ملی می‌باشند. هدف از تاسیس این صندوق‌ها، مدیریت و هدایت موثر منابع نفت و گاز به سمت رشد و پیشرفت اقتصاد ملی و یا پیگیری و تحقق برخی اهداف توسعه‌ای است.

صندوق‌های ثروت ملی از نظر ورودی به سه دسته تقسیم می‌شوند. برخی از مازاد فروش نفت و فرآورده‌های نفتی منابع خود را تأمین می‌کنند (مانند ایران) و برخی از مازاد فروش کالاهای معدنی مثل مس و سایر مواد کانی و برخی دیگر مثل صندوق‌های چین و هنگ‌کنگ از محل مازاد تجارت خارجی ورودی دارند. در اساسنامه صندوق توسعه ملی آمده است: «تبدیل بخشی از عواید ناشی از فروش نفت و گاز و میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی به ثروت‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده اقتصادی و نیز حفظ سهم نسل‌های آینده از منابع خدادادی.» بر این اساس، صندوق توسعه ملی دارای ویژگی‌های توسعه‌ای و صیانتی است.

کاهش شدید منابع ارزی کشور ناشی از تحریم های ظالمانه کشور ایالات متحده و همراهی کشورهای غربی و مهمتر از آن عدم پایداری دولتها به اهداف توسعه ای و بلندمدت صندوق توسعه ملی و توجه به رفع مشکلات آنی و موجود مردم باعث شده است صندوق توسعه ملی در تحقق نقش مهم و بلندمدت خود در توسعه کشور ناکام ماند. توجه دولت سیزدهم به رشد و توسعه تولید و صادرات و رفع موانع پیش روی صندوق برای پشتیبانی حقیقی از کارآفرینان و تولیدکنندگان داخلی و احتمال به ثمر رسیدن مقاومت مردم و نظام جمهوری اسلامی برای رفع تحریم های ظالمانه و افزایش منابع ارزی فرصت مهم و تاریخی برای صندوق توسعه ملی برای حرکت بر ریل اصلی اهداف تاسیسی خود و ایفای نقش اساسی به عنوان موتور محرکه جهش تولید فراهم خواهد ساخت.

بیان مسئله:

بر خلاف تصور عامیانه و اولیه، شکوفایی یک بخش از اقتصاد و افزایش چشمگیر درآمدهای ارزی بیش از آن که در برگیرنده فرصت های افزایش یافته برای اقتصاد و توسعه ملی باشد، منجر به ظهور آثار تخریبی و معکوس در آن خواهد شد، مگر آنکه مدیریت توسعه با تدبیر و شناخت عالمانه و رهیافت واقع نگر، تصمیمات مربوط به نحوه کاربست این درآمدها را به گونه ای اتخاذ کند که بیماری مزبور مهار گشته و به دنبال آن راه برای استفاده عقلانی از آنها در فرآیند توسعه همراه گردد (نبی زاده و همکاران، ۱۳۹۷) به طور کل تصمیم مربوط به راه اندازی صندوق ها با همین نگاه عقلایی و بر مبنای چهار انگیزه اصلی جایگزینی ثروت، بهبود مازاد منابع، ضربه گیر سیکل های اقتصادی و خود بیمگی صورت گرفته است.

درآمدهای نفتی از سوی دولت یک کشور نفت خیز باید به شیوه ای بهینه و در طی زمان در جهت رشد و توسعه کشور به کار گرفته شود و با فرض این که کشور از سیستم مدیریتی مناسب و کارآمد دولتی برخوردار باشد که در آن تصمیمات عقلایی به منظور استفاده بهینه از درآمدها گرفته می شود و نظام دولتی آن مصون از گروه های فشار و صاحبان منابع خاص باشد. باید منابع لازم در جهت سرمایه گذاری برای پروژه های بزرگ و اولویت دار صنعتی و پیشران افزایش یابد. از آنجا که درآمدهای نفتی کشورهای نفت خیز بر اساس قیمت جهانی بازار نفت تعیین می شود و همچنین تحت تأثیر شرایط اوضاع و احوال سیاسی و اقتصادی بین المللی تعیین می گردد، نوسانات این متغیر به میزان زیادی می تواند بر بات و شرایط اقتصادی داخل کشورها تأثیر گذار باشد. بررسی وضعیت قیمت نفت و درآمدهای نفتی این کشورها نشان می دهد که این دو، روند پرفا و خیزی را پشت سر گذاشته اند که این امر به نوبه خود می تواند به دلیل وابستگی اقتصاد داخلی به نفت، ثبات اقتصاد داخلی را با مشکل مواجه کند. درآمدهای حاصل از بخش نفت، به عنوان یک متغیر توضیحی مؤثر بر

پس‌انداز، از آن جهت است که به نظر می‌رسد، درآمد نفت به عنوان یکی از منابع اصلی انباشت سرمایه، مهمترین عامل در تحولات اقتصادی - اجتماعی ایران بوده است؛ در واقع عواید حاصل از نفت، بیانگر و منعکس‌کننده آثار مالی بخش نفت در اقتصاد ایران است. متأسفانه تجربه تاریخی حکایت از اینحقیقت تلخ دارد که ثروت فراوان طبیعی، در صورتی که به خوبی مدیریت نشود رشد اقتصادی را در بلندمدت کاهش می‌دهد. (محمدزاده شعبه‌گر و همکاران، ۱۳۹۷)

سورهان (۲۰۰۷) به بررسی اثرات صندوق‌های مالی قزاقستان بر ثبات کلان با استفاده از تحلیل‌های اقتصاد سنجی سری زمانی پرداخته است. وی هم چنین میزان کارایی صندوق‌ها را در کشورهای در حال تحول به طور توصیفی بررسی نموده و کارایی صندوق‌ها را منوط به کیفیت‌های نهادی و همچنین شفافیت عملکرد دولت دانسته است. نتایج این تحقیق حاکی از اثرات مثبت اولیه صندوق‌های مالی در افزایش ثبات اقتصاد کلان می‌باشد.

در این مقاله به بررسی منویات مقام معظم رهبری در خصوص صندوق توسعه ملی و میزان انطباق سیاست‌های دولت سیزدهم با منویات معظم‌له می‌پردازیم.

بیانات و منویات مقام معظم رهبری در خصوص صندوق توسعه ملی:

صندوق توسعه ملی

تغییر نگاه به نفت و گاز و درآمدهای حاصل از آن، از منبع تأمین بودجه عمومی به «منابع و سرمایه‌های زاینده اقتصادی» و ایجاد صندوق توسعه ملی با تصویب اساسنامه آن در مجلس شورای اسلامی در سال اول برنامه پنجم و برنامه ریزی برای استفاده از مزیت نسبی نفت و گاز در زنجیره صنعتی و خدماتی و پایین دستی وابسته بدان با رعایت:

- واریز سالانه حداقل ۲۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی به صندوق توسعه ملی.

- ارائه تسهیلات از منابع صندوق توسعه ملی به بخش‌های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی با هدف تولید و توسعه سرمایه گذاری در داخل و خارج کشور با در نظر گرفتن شرایط رقابتی و بازدهی مناسب اقتصادی. (۱۳۸۷/۱۰/۲۱)

«نفت باید از منبع درآمد و محل تأمین بودجه کشور خارج و به منبعی برای پیشرفت و اقتدار اقتصادی ایران تبدیل شود و مسئولان باید این سیاست صحیح و مدبرانه نظام را، با قوت ادامه دهند.

خرج کردن درآمدهای نفتی برای کارهای روزمره کشور غیر عاقلانه و ضرری حقیقی است و باید درآمدهای نفتی را به عنوان ذخایر و میراث کشور و ملت، به سرمایه‌ای ماندگار تبدیل کنیم که در این صورت منابع و ذخایر نفتی، واقعاً به نقطه قوت کشور تبدیل خواهد شد. تشکیل صندوق توسعه ملی تدبیری مهم بود. براساس قانون برنامه پنجم باید حداقل ۲۰ درصد درآمد نفتی هر سال به این صندوق واریز و صرف تولید و صنعت شود که خوشبختانه این کار، شروع شده و باید ادامه یابد. درآمدهای نفتی در وضع فعلی، نقطه ضعف غالب کشورهای تولیدکننده نفت است و کشورهایی که نفتشان را براساس نیاز و سیاست‌گذاری کمپانی‌های غربی می‌فروشند و تلاشی برای دستیابی به دانش پیشرفته و صنعت بومی انجام نمی‌دهند شاید جیب حاکمانشان پر شود اما سودی حقیقی بدست نمی‌آورند، چرا که روزی که نفتشان تمام شود، فقط یک کشور بایر و غیرآباد هستند. بازدید رهبر انقلاب از پژوهشگاه وزارت نفت (۱۳۹۰/۱۲/۲۲)

رقابت‌پذیری

ما باید به ایجاد مزیت‌های رقابتی توجه کنیم. ما می‌گوئیم تولید داخلی. البته امروز خوشبختانه در زمینه‌ی تولید داخلی پیشرفتهای زیادی به وجود آمده. مطمئناً آن مقداری که در ذاکره‌ی عمومی مردم هست، کمتر است از آن مقداری که کار انجام گرفته... در خصوص برجسته کردن تولید ملی، مسئله‌ی کیفیت خیلی مهم است؛ که مدیریتهای تولیدی و کارگرهای عزیز باید به این مسئله توجه کنند. مسئله‌ی قابل رقابت بودن قیمت تمام‌شده مهم است و باید به آن توجه کنند؛ که این البته کمک دولت را می‌خواهد. اینها کارهای فراوانی است که باید انجام بگیرد. این کارها فقط بر عهده‌ی دولت هم نیست؛ دولت، مجلس شورای اسلامی، دستگاه‌های گوناگون مدیریتی، بخش خصوصی، آحاد مردم، فرهنگ‌سازان جامعه - آن کسانی که با بیانات خودشان برای مردم فرهنگ می‌سازند - تبلیغات صدا و سیما، همه‌ی اینها باید در خدمت تولید ملی قرار بگیرد. (۱۳۹۱/۰۲/۱۰)

صندوق توسعه‌ی ملی چیست؟

معنای صندوق توسعه‌ی ملی این است که از درآمد نفت کشور - نفتی که بدون اینکه ارزش افزوده‌ای تولید کند، از چاه درمی‌آوریم و می‌فروشیم - هر سال یک درصدی کنار گذاشته بشود که وابستگی اقتصاد کشور به نفت کم بشود. گفتیم اول بیست درصد، بعد بر این بیست درصد، هر سال اندکی [یعنی] سه درصد اضافه

می شود؛ اگر این سه درصدها را تاکنون بنا بود اضافه بکنیم، امسال بایستی ۳۶ درصد از درآمد نفت، صرف صندوق توسعه ملی می شد یعنی نگه‌داری می شد در صندوق توسعه ملی که کشور از وابستگی به نفت به این اندازه نجات پیدا می کرد و این وقتی پیش برود، در ظرف چند سال دیگر، نفت بکلی از اقتصاد کشور جدا خواهد شد که این برای کشور یک فرصت بزرگ و یک فوز عظیم است. یکی از بدبختی‌های کشور ما و بعضی از کشورهای دیگر، این است که اقتصادشان وابسته‌ی به نفت است؛ اختیار نفت هم دست کشورهای تولیدکننده‌ی نفت نیست، دست مصرف‌کننده‌ها است، دست قدرتهای جهانی است؛ آنها هستند که قیمت می گذارند، بالا می برند، پایین می آورند؛ در واقع تولیدکننده‌ی نفت در این مورد، در مقابل قدرتها منفعل است. اگر کشوری بتواند اقتصاد خودش را از نفت جدا بکند و دارای نفت هم باشد، این کشور قطعاً پیشرفت چندبرابر خواهد کرد. این صندوق توسعه ملی به این منظور به وجود آمد. البته در سال ۹۴، مسئولین دولتی گفتند درآمدهای نفتی کم شده است - هم فروش کم بوده، هم قیمت نازل بوده است- درخواست کردند، اظهار ضرورت کردند که از اختیارات رهبری استفاده کنند که آن بیست درصد اضافه نشود، فقط بیست درصد را بگیرند، ما هم قبول کردیم و این اجازه را به دولت دادیم که بتواند فقط بیست درصد را در صندوق ذخیره کند. این صندوق برای این است که به بخش خصوصی - یعنی به تولیدکننده‌ی داخلی- پول بدهد و به او توانایی بدهد تا بتواند کار تولید را راه بیندازد؛ این شد سرمایه. یعنی توانمند کردن بخش خصوصی از طریق صندوق توسعه ملی، یک چیز خیلی لازمی است. بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی.

(۱۳۹۶/۰۱/۰۱)

این حرفی که بنده [میزنم]، حرف امروز من هم نیست، من از دهه‌ی ۷۰ از دولت مرحوم آقای هاشمی (رحمه الله علیه) -برادر عزیز و رفیق عزیزمان- به خود او و به وزرائش می گفتم باید کاری کنیم که ما وابستگی مان را به نفت بتدریج کم کنیم؛ این صندوق توسعه ملی که شما ملاحظه می کنید، اصلاً برای این به وجود آمد. معنای صندوق توسعه ملی این است که هر سالی چند درصد از درآمد نفت را ما از اختیار دستگاه‌های مصرف‌کننده خارج کنیم، بگذاریم در یک صندوقی؛ البته آن صندوق هم دست دولت است، منتها مصرف آن صندوق، دیگر مصرف در امور جاری نیست؛ [قرار بود] همین طور دائم، بتدریج زیاد بشود که امسال اگر قرار بود به همان ترتیب قانونی پیش برود، بایستی حدود ۳۵ درصد از درآمد نفت میرفت داخل صندوق توسعه، منتها دولتی‌ها در همه‌ی دوره‌ها -نه فقط دولت کنونی- سر قضایای مختلف می‌آیند اصرار می کنند که [برداشت کنند]؛ قانونی هم نیست؛ چون قانونی نیست، به بنده مراجعه می کنند؛ اگر قانونی بود که برمی داشتند؛ چون قانونی نیست برای اینکه یک جوری درست بشود، به بنده مراجعه می کنند و اصرار، التماس

که این مشکل است و شما اجازه بدهید ما مثلاً فلان مقدار از صندوق توسعه برداریم. متأسفانه صندوق توسعه کم‌اثر شده، کم‌خاصیت شده. بنده هم گفته‌ام وقتی شخص رئیس‌جمهور به من بنویسد که این ضرورت است، اضطراری است، من قبول می‌کنم، من موافقت می‌کنم که این کار انجام بگیرد. البته صندوق دست خود دولت است؛ رئیسش را هم دولتی‌ها می‌گذارند؛ اداره‌اش هم دست آنها است، دست ما نیست، منتها اجازه‌ی برداشت در این شکل غیر قانونی را حقیر بایستی متحمل بشوم و اجازه‌اش را بنده باید بدهم؛ بنابراین مشکل فقط این است. ما بایستی یک مسیری را که این مسیر، مسیر جدیدی است، مسیر نویی است، انتخاب کنیم و در این مسیر با جدیت حرکت بکنیم؛ مسیر تولید داخلی. (بیانات در دیدار جمعی از تولیدکنندگان، کارآفرینان و فعالان اقتصادی، ۱۳۹۸/۰۸/۲۸)

مصوبات اولین جلسه هیات امنای صندوق توسعه ملی در دولت سیزدهم (مورخ ۱۴۰۰/۱۰/۲۶):

۱- هیات امنای صندوق توسعه ملی ضمن قبول استعفای آقای اصغر ابوالحسنی هستیانی از عضویت هیات عامل صندوق توسعه ملی و با تشکر از خدمات ایشان، با انتخاب آقای غلامحسن تقی‌نتاج ملک‌شاه به عنوان عضو جدید هیات عامل صندوق توسعه ملی موافقت نمود.

۲- به منظور افزایش پوشش تسهیلات ریالی و اهرمی کردن منابع، هیات عامل صندوق توسعه ملی مجاز است در قراردادهای سپرده‌گذاری ریالی صندوق مزبور، به نسبت یک سهم صندوق و تا دو برابر آن سهم آورده بانک عامل از منابع داخلی خود را منظور نماید.

مبالغ حاصل از بازپرداخت تسهیلات ریالی مزبور نیز به همین نسبت بین صندوق و بانک عامل تسهیم می‌شود.

اولویت سپرده‌گذاری‌های ریالی صندوق نزد بانک‌های عاملی است که علاوه بر عملکرد مناسب در اعطای تسهیلات ریالی از محل سپرده‌گذاری ریالی صندوق، سهم آورده بالاتری را تأمین نمایند.

۳- هیات عامل صندوق توسعه ملی مجاز است برای تسریع در وصول مطالبات معوق خود بابت تسهیلات اعطایی از محل منابع صندوق، نسبت به تملک دارایی‌ها و سهام بانک‌ها و تسهیلات گیرندگان ذیربط و یا مشارکت در طرح‌های پربازده، اقدام نماید.

هیات عامل مجاز است نسبت به عرضه تمام یا بخشی از سهام تملک شده از طریق نهادهای مالی واسط در بازار بورس و همچنین فروش دارایی‌های تملک شده اقدام نماید.

ضمناً مقرر گردید شیوه‌نامه مربوطه در کمیسیون تخصصی هیات امناء صندوق توسعه ملی طرح و تصویب شود، سپس با تأیید رئیس‌جمهور محترم ابلاغ گردد.

۴- تهیه شرایط، ضوابط و موارد سرمایه‌گذاری (اعم از سپرده‌گذاری، عاملیت، بازار سرمایه)، ایجاد و تملک نهادهای مالی در داخل و خارج از کشور در زمینه تعیین پرتفوی و چگونگی مدیریت ریسک، تعیین نرخ سود، وجه التزام و اعمال ضوابط مقتضی برای وصول مطالبات صندوق و سایر موارد مربوطه در اختیار هیأت عامل خواهد بود که به تصویب هیات امنای صندوق توسعه ملی خواهد رسید.

۵- به استناد بند (۶) مصوبه شورای عالی آمایش سرزمین (جلسه مورخ ۱۳۹۹/۱۲/۱۱) کلیه بانک‌های طرف قرارداد صندوق توسعه ملی موظف‌اند قبل از اعطای تسهیلات از محل منابع صندوق توسعه ملی، از انطباق طرح یا پروژه با سند آمایش سرزمین اطمینان حاصل نمایند. این بررسی نباید موجب تأخیر در روند اعطای تسهیلات شود.

۶- هیأت عامل صندوق توسعه ملی مجاز است در صورت تسویه کامل مطالبات معوق صندوق از سوی تسهیلات گیرنده، نسبت به بخشش وجه التزام تأخیر تأدیه دین حداکثر به میزان مابه‌التفاوت نرخ وجه التزام با نرخ سود مندرج در قراردادهای منعقدۀ اقدام نماید.

۷- نحوه مدیریت و تخصیص منابع ارزی در بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران باید به گونه‌ای باشد که سهم صندوق توسعه ملی از منابع بلوکه شده و آزاد (قابل مدیریت)، متناسب با سهم این صندوق از کل منابع ارزی بانک مذکور باشد.

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است گزارش مربوط به منابع آزاد و بلوکه شده و شرایط مربوط را به صورت ماهانه به صندوق توسعه ملی ارائه نماید.

هرگونه برداشت از منابع صندوق توسعه ملی نیز صرفاً با مجوز هیات عامل این صندوق صورت می‌گیرد.

۸- اجرای بند (۲) مصوبات جلسه مورخ ۱۴۰۰/۰۲/۲۸ هیات امناء (ابلاغی به شماره ۱۲۰۷۱۶ مورخ ۱۴۰۰/۰۳/۱۹ درخصوص قانون حمایت از توسعه صنایع پایین دستی نفت خام و میعانات گازی با استفاده از سرمایه‌گذاری مردمی)، در هر حال از بیست (۲۰) درصد ارزش خالص منابع ورودی سالیانه صندوق، تجاوز ننموده و مدل بازپرداخت تسهیلات اعطایی توسط هیات عامل صندوق تهیه و تنظیم گردد.

۹- اصلاحیه بودجه سال ۱۴۰۰ ستاد صندوق با بررسی و تایید رئیس سازمان برنامه و بودجه کشور ابلاغ می‌گردد.

۱۰- کلیه دستگاههای ذیربط طرح‌های دریافت کننده تسهیلات از منابع صندوق توسعه ملی مکلفاند گزارش وضعیت طرح‌های مزبور را در چارچوب اعلامی هیات عامل صندوق ارائه نمایند. هیات عامل صندوق نسبت به پیگیری لازم اقدام و گزارش مربوطه را به هیات امناء ارائه نماید.

۱۱- با توجه به نظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی) موارد زیر جهت صیانت از منابع صندوق توسعه ملی در اولویت کاری هیأت عامل صندوق مزبور قرار گیرد:

- جلوگیری از تبدیل منابع ارزی صندوق توسعه ملی به ریال،
- بازپرداخت تسهیلات ارزی به صورت ارزی،
- اولویت پرداخت تسهیلات به پروژه‌های پیشران و ابرپروژه‌ها،
- بررسی کارشناسی به منظور شناسایی راهکارهای مناسب در جهت تنوع بخشی به منابع صندوق توسعه ملی و انعطاف پذیری قواعد مالی حاکم بر آن.

مقایسه تطبیقی انتظارات مقام معظم رهبری و مصوبات اولین هیات امنای صندوق در دولت سیزدهم

ردیف	خواسته	سیاست متناظر دولت سیزدهم
۱	کاهش وابستگی اقتصاد کشور به نفت	تهیه شرایط، ضوابط و موارد سرمایه‌گذاری (اعم از سپرده‌گذاری، عاملیت، بازار سرمایه)، ایجاد و تملک نهادهای مالی در داخل و خارج از کشور در زمینه تعیین پرتفوی و چگونگی مدیریت ریسک، تعیین نرخ سود، وجه التزام و اعمال ضوابط مقتضی برای وصول مطالبات صندوق
۲	ایجاد مزیت‌های رقابتی	به استناد بند (۶) مصوبه شورای عالی آمایش سرزمین (جلسه مورخ ۱۳۹۹/۱۲/۱۱) کلیه بانک‌های طرف قرارداد صندوق توسعه ملی موظفاند قبل از اعطای تسهیلات از محل منابع صندوق توسعه ملی، از انطباق طرح یا پروژه با سند آمایش سرزمین اطمینان حاصل نمایند.
۳	برجسته شدن تولید ملی	اولویت پرداخت تسهیلات به پروژه‌های پیشران و ابرپروژه‌ها
۴	ارتقاء کیفیت تولیدات داخلی	بازپرداخت تسهیلات ارزی به صورت ارزی (ارتقاء کیفیت به دلیل صادرات‌گرا شدن تولید)
۵	قابل رقابت بودن قیمت تمام شده تولیدات داخلی	اجرای بند (۲) مصوبات جلسه مورخ ۱۴۰۰/۰۲/۲۸ هیات امناء (ابلاغی به شماره ۱۲۰۷۱۶ مورخ ۱۴۰۰/۰۳/۱۹ درخصوص قانون حمایت از توسعه صنایع پایین دستی نفت خام و میعانات گازی با استفاده از سرمایه‌گذاری مردمی)
۶	ارائه تسهیلات از منابع صندوق توسعه ملی به	به منظور افزایش پوشش تسهیلات ریالی و اهرمی کردن منابع، هیأت عامل صندوق توسعه ملی مجاز است در قراردادهای سپرده‌گذاری ریالی صندوق مزبور، به نسبت یک سهم صندوق و تا

<p>دو برابر آن سهم آورده بانک عامل از منابع داخلی خود را منظور نماید. مبالغ حاصل از بازپرداخت تسهیلات ریالی مزبور نیز به همین نسبت بین صندوق و بانک عامل تسهیم می‌شود. اولویت سپرده‌گذاری‌های ریالی صندوق نزد بانک‌های عاملی است که علاوه بر عملکرد مناسب در اعطای تسهیلات ریالی از محل سپرده‌گذاری ریالی صندوق، سهم آورده بالاتری را تأمین نمایند.</p>	<p>بخش‌های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی با هدف تولید و توسعه سرمایه گذاری در داخل و خارج کشور با در نظر گرفتن شرایط رقابتی و بازدهی مناسب اقتصادی</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • جلوگیری از تبدیل منابع ارزی صندوق توسعه ملی به ریال، • بازپرداخت تسهیلات ارزی به صورت ارزی 	<p>خروج نفت از منبع درآمد و محل تأمین بودجه کشور و تبدیل آن به منبعی برای پیشرفت و اقتدار اقتصادی ایران</p>	<p>۷</p>

جمع بندی و پیشنهادات:

نتایج تحقیق نشان می‌دهد علیرغم اهمیت و تاثیر تحریم های ظالمانه دشمنان لیکن ریشه بسیاری از مشکلات اقتصادی که اثر تحریم ها را مضاعف می‌کند عمدتاً درونی و با ساختارهای مدیریتی و نهادی کشور مرتبط است. اگرچه حجم دشمنی جبهه استکبار در چند دهه بعد از انقلاب خاصه در چند سال اخیر در قالب تحریمهای فلج کننده، بالا و غیر قابل انکار است، لیکن آنچه در کاهش یا افزایش اثر تهدیدهای خارجی موثر بوده است ناکارآمدی های درونی است. این حقیقت اگرچه تلخ است اما یک فرصت برای آینده کشور تلقی می‌شود. بنابراین به نظر می‌رسد تاکید مکرر مقام معظم رهبری به ایفای نقش اثربخش و کارآمد توسط صندوق توسعه ملی برای کاهش وابستگی به نفت و انتقال بی ثباتی در این درآمدها به اقتصاد کشور به دلیل نوسان قیمت نفت و سوء استفاده دشمنان از این وابستگی مخرب با وضع تحریم های فلج کننده و دستیابی به اهداف سند چشم انداز دقیق و واقعینانه است.

مطالعاتی که پیرامون مشکلات، چالش‌ها و موانع تولید در اقتصاد ایران صورت گرفته و یکی از مهمترین مشکل تولید را ورشکستگی و تعطیلی واحدهای صنعتی ناشی از مشکل تامین منابع مالی و دسترسی محدود بنگاههای واقعی تولیدی با نظارت کافی به منابع بانکی، مشکل گشایش اعتبار (LC) طرح های سرمایه گذاری، دسترسی محدود به سرمایه های ارزان قیمت خارجی معرفی می‌کنند و در این تحقیق استفاده شده‌اند شامل عظیمی (۱۳۶۸)، زونز (۱۳۸۸)، سه پژوهش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۳، ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸)، سیف و همکاران، مطالعه گروهی دانشگاه عالی دفاع ملی (۱۳۹۱)، موسسه مطالعات و پژوهش‌های

بازرگانی (۱۳۹۲) و مطالعات اکتشافی محققین (۱۴۰۰) می باشند.

ارتباط مولفه تحقیق با چالشها و موانع نقدینگی و منابع مالی تولید گان و سرمایه گذاران داخلی

موانع	چالش	راهکار
دسترسی محدود بنگاههای واقعی تولیدی با نظارت کافی به منابع بانکی، مشکل گشایش اعتبار (LC) طرح های سرمایه گذاری، دسترسی محدود به سرمایه های ارزان قیمت خارجی	ورشکستگی و تعطیلی واحدها ناشی از مشکل تامین منابع مالی	✓ بازارهای مالی و پولی پیشرفته و کارآمد و بازگشت صندوق توسعه ملی به فلسفه وجودی و ایفای نقش فرانسلی
بازگشت سریع سرمایه در بخش بازرگانی در مقایسه با بخش تولید، بالا بودن هزینه های تولید در مقایسه با دیگر بخش های اقتصادی، وجود قوانین دست و پا گیر در بخش تولید، عدم صرفه استفاده از منابع مالی با توجه به بالا بودن هزینه های مبادلاتی و زمان بازپرداخت	وجود تبعیض بین سرمایه گذاری مولد و غیرمولد	✓ بازارهای مالی و پولی پیشرفته و کارآمد و بازگشت صندوق توسعه ملی به فلسفه وجودی و ایفای نقش فرانسلی
براساس اهداف کمی برنامه چهارم توسعه، رشد سالیانه بهره وری سرمایه، معادل ۴ درصد هدفگذاری شد اما در عمل نه تنها این هدف محقق نشد بلکه شاهد رشد منفی نیز بوده ایم.	پائین بودن بهره وری سرمایه در بخش صنعت کشور	✓ بازارهای مالی و پولی پیشرفته و کارآمد و بازگشت صندوق توسعه ملی به فلسفه وجودی و ایفای نقش فرانسلی
وابستگی سیاست های پولی و بانکی به دیدگاه های سیاسی دستگاههای اجرایی	عدم تناسب سیاستهای پولی و بانکی	✓ بازارهای مالی و پولی پیشرفته و کارآمد و بازگشت صندوق توسعه ملی به فلسفه وجودی و ایفای نقش فرانسلی

علاوه بر این ایران در رکن کارائی بازارهای مالی مجمع جهانی اقتصاد با اخذ ۲/۹ امتیاز (از ۷) رتبه ۱۳۱ را

^۱ در فرایند تکمیل پرسشنامه های تحقیقی با خبرگان علمی و ملی و مدیران بنگاههای تولیدی و صادراتی که گاهی با مصاحبه همراه می شد.

بدست آورده است. متاسفانه بازارهای پولی و مالی ایران از وضعیت مناسبی برخوردار نبوده و فاقد کارائی لازم است. به غیر از دو شاخصی که امتیازی در حدود میانگین کسب کرده است امتیاز بقیه شاخصها بسیار پایین می باشد و همه آنها زیر میانگین می باشد. بعلاوه رتبه کشور در دو شاخص نزدیک ۱۰۰ و در ۶ شاخص دیگر نامناسب می باشد. به نحوی که بدترین رتبه ها به ترتیب، راحتی دسترسی به وام ۱۲۴، در دسترس بودن خدمات مالی ۱۱۷، راحتی دسترسی به سرمایه پر ریسک ۱۱۰ و مناسب بودن خدمات مالی ۱۰۸ از بین ۱۳۸ کشور می باشد.

ظرفیت و عملکرد بازار پول و بازار سرمایه به عنوان عناصر اساسی بازار مالی، نقش مهمی را در کارائی

شاخص	زیر مولفه	مولفه
------	-----------	-------

اقتصادی یا عدم کارائی اقتصادی کشور ایفا می کنند. کارائی بازار پول تابع عواملی مانند ساختار رقابت، کیفیت قوانین و مقررات بانکی، سهولت دسترسی به خدمات پولی و بانکی، هزینه و سرعت خدمات مالی، و نیز سلامت سیستم بانکی می باشد. سیستم بانکی باید قادر باشد از یک سوی شرایط مناسب برای سپرده گزاران را فراهم آورده و اعتماد و اطمینان آنها را جذب نماید و از سوی دیگر نیازهای فعالان اقتصادی به منابع مالی و خدمات بانکی را با قیمت، کیفیت و سرعت مناسب تامین نماید.

بنابراین چنین به نظر می رسد که بازارهای مالی پیشرفته و کارآمد به عنوان یکی از مولفه مهم بر تولید صادرات محور و رقابتی بسیار موثر است.

۱. دسترسی سریع و آسان به خدمات مالی با کیفیت، ۲. مناسب بودن قیمت خدمات مالی، ۳. سلامت سیستم بانکی، ۴. کارائی ضوابط و مقررات مالی از مصادیق این مولفه است.

کیفیت نظام قانونی تامین مالی	کارایی ضوابط و مقررات مالی	بازارهای مالی و پولی پیشرفته و کارآمد
دسترسی به بازار سرمایه خارجی		
حاکمیت شرکتی در بازار مالی		
کارآمدی نظام مالی		
شفافیت اطلاعات در بازارهای مالی	سلامت سیستم بانکی	
راحتی دسترسی به سرمایه مالی و وام	دسترسی سریع و آسان به خدمات مالی با کیفیت	
کیفیت خدمات مالی		
دسترسی عادلانه به خدمات مالی		
سرعت تامین خدمات مالی		
نرخ های وام(ما به التفاوت بهره وام و نرخ تورم)	مناسب بودن قیمت خدمات مالی	
هزینه خدمات مالی		

منبع: برگرفته از پژوهش

براساس نتایج پژوهش ۷۹/۴ درصد خبرگان نمونه اثر این مولفه را در ارتقا تولید صادرات محور و رقابتی خیلی زیاد و زیاد برآورد کرده اند. این مولفه دارای ۴ زیر مولفه و ۱۱ شاخص کمی است. بر این اساس مس توان گفت نقش نقدینگی در تولید همانند خون در بدن انسان است و صندوق توسعه ملی با ایفای جایگاه رفیع خود ضمن پاسداشت منابع برای نسل های آینده و کاهش آسیب پذیری اقتصاد از عدم ثبات درآمدهای نفتی، زمینه را برای تامین منابع مورد نیاز سرمایه گذاران به ویژه برای پروژه های پیشران هموار نماید.

منابع و مآخذ:

- نبی زاده، علی حسین؛ محمدرضا فرزین؛ احسان خاندوزی (۱۳۹۷)، ارائه الگوی مناسب صندوق ثروت ملی ایران با تاکید بر مقاوم سازی اقتصاد، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات راهبردی دفاع ملی، سال دوم، شماره ۸، زمستان ۱۳۹۷، صفحات ۱۳۱-۱۰۷
- محمودی، وحید؛ حسین عبده تبریزی؛ سعید شیرکوند، رضا قهرمانی (۱۳۹۸)؛ الگوی حکمرانی و تخصیص منابع در صندوق توسعه ملی ایران، فصلنامه اقتصاد مالی، سال سیزدهم، شماره ۴۹، زمستان ۱۳۹۸، صفحات

- محمدزاده شعبه‌گر، پریسا؛ ابراهیم قاسمی و رنامخواستی؛ فاطمه حسین‌پور؛ حمیدرضا عبداللهیان (۱۳۹۷)؛ درآمد نفتی، پس‌انداز ملی و صندوق توسعه ملی در راستای اقتصاد مقاومتی، اولین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم و مهندسی و فرهنگ ایرانی - ۱۳۹۷
- مرداسی، فیصل، اله مراد سیف (۱۳۹۸)، طراحی الگوی تولید صادرات محور با رویکرد اقتصاد مقاومتی، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی
- مصوبات هیات امنای صندوق توسعه ملی مورخ ۱۴۰۰/۱۰/۲۶، سازمان طرح و برنامه
- درگاه اینترنتی دفتر مقام معظم رهبری
- درگاه اینترنتی صندوق توسعه ملی